

Longina Chojnacka-Ożga✉, Wojciech Ożga

Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie

Portugalskie wyspy Makaronezji nowym kierunkiem zagranicznej turystyki poznawczej Polaków

Streszczenie. Celem artykułu było poszukiwanie odpowiedzi na pytanie, czy portugalskie archipelagi Makaronezji: Azory i Madera mogą być postrzegane jako nowe kierunki wyjazdów turystycznych Polaków. W pracy zawarto ogólną charakterystykę tych wysp oraz opisano dynamikę ruchu turystycznego na nich w latach 1991–2022. Następnie zbadano dynamikę ruchu turystycznego Polaków odwiedzających omawiane wyspy i określono udział tych destynacji w podróżach turystów do Makaronezji ogółem. W postępowaniu badawczym wykorzystano dane z krajowych i regionalnych baz statystycznych Portugalii i Światowej Organizacji Turystyki. Przeprowadzona analiza wskazuje, że Madera stała się współcześnie ważnym nowym kierunkiem podróży zagranicznych Polaków, z kolei Azory mogą się nim stać w najbliższej dekadzie.

Słowa kluczowe: Azory, Madera, podróże Polaków, nowe destynacje turystyczne

Wstęp

W ostatnich dwóch dekadach w geografii turystyki zagranicznej Polaków widoczny jest wzrost zainteresowania destynacjami umożliwiającymi nie tylko wypoczynek, ale także poznawanie środowiska przyrodniczego i kulturowego związanego z danym miejscem (<https://www.unwto.org/tourism-data/global-and-regional-tourism-performance>). Wpisuje się to w ogólny trend turystyki międzynarodowej. Wzrost popytu na zagraniczne podróże poznawcze, zwłaszcza podróże oparte na przyrodzie (ang. *nature-based tourism* – NBT) obserwowany jest w wielu krajach (Selkani, 2018; Haukeland i in., 2023; www.unwto.org/). Stopniowo spada zainteresowanie wyjazdami o charakterze pasywnym typu trzy „S” (ang. *sun, sea, sand* – słońce, morze, piasek), wzrasta natomiast zainteresowanie destynacjami aktywnymi, umożliwiającymi poznawanie/odkrywanie nowych atrakcji. Według Światowej Organizacji Turystyki (UNWTO) popyt na turystykę przyrodniczą i turystykę związaną z dziedzictwem kulturowym rozwija się najszybciej. Przy ogólnym tempie rozwoju turystyki wynoszącym w ostatnich latach około 4% rocznie, wyjazdy typu natural

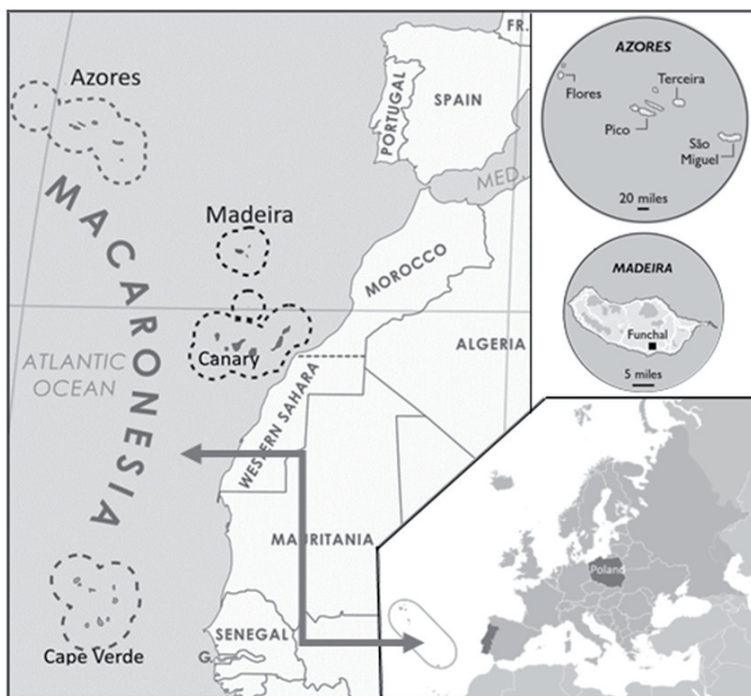
Longina Chojnacka-Ożga ORCID: 0000-0003-1357-4997; Wojciech Ożga ORCID: 0000-0002-4576-5619

✉ longina_chojnacka_ozga@sggw.edu.pl

& cultural heritage rosły w tempie od 10 do 30%. Szacuje się, że około 7% całkowitych wydatków na podróże międzynarodowe przypada na turystykę przyrodniczą (Selkani, 2018). Kraje/regiony, w których występują niezwykle, jedyne w swoim rodzaju atrakcje przyrodnicze i/lub atrakcje pozwalające na przeżycie przygody, stały się miejscem wzmożonego międzynarodowego ruchu turystycznego (Haukeland i in., 2023). Na Islandii w ostatniej dekadzie odnotowano gwałtowny, czterokrotny wzrost liczby turystów zagranicznych, przybywających głównie w celach związanych z przyrodą (>80% turystów), (OECD 2017; Ferdamalastofa 2019; www.unwto.org/tourism-data), co w połączeniu z sezonowością przyjazdów skutkuje zatłoczeniem i nadmierną presją na środowisko. Na Wyspach Kanaryjskich, postrzeganych w pierwszej dekadzie XXI w. jako typowa destynacja „3S”, coraz większe zainteresowanie turystów wzbudza dziedzictwo przyrodnicze i kulturowe (<https://turismodeislascanarias.com>). Turyści z Polski są tutaj grupą wyróżniającą się na tle innych narodowości. Badania profilu Polaków odwiedzających te wyspy wskazały, że dla ponad 31% głównym motywem przyjazdu była eksploracja wysp (przy średniej 17,8%), a krajobraz i środowisko były ważnymi czynnikami decydującymi o wyborze kierunku (dla 63,5% przy średniej 33,1%), (<https://turismodeislascanarias.com>). Coraz częściej motywacją turystów staje się odwiedzanie miejsc, w których rozwój turystyki jest zrównoważony, przyroda przenika się z kulturą i istnieje możliwość doświadczenia nie tylko destynacji, ale doświadczenia siebie w destynacji. Jednym z takich miejsc są portugalskie archipelagi Azorów i Madery, uznawane w ostatnich latach za najlepsze wyspiarskie destynacje turystyczne Europy (Silveira i Santos, 2013; Garcês i in., 2020; Ponte i in., 2021). Oba archipelagi położone są w tym samym regionie Europy co Wyspy Kanaryjskie – w Makaronezji. W niniejszej pracy postanowiono sprawdzić, czy Azory i Madera mogą być postrzegane jako nowe kierunki wyjazdów turystycznych Polaków. W opracowaniu sformułowano następujące cele: (i) zbadanie dynamiki ruchu turystycznego Polaków na Maderze i Azorach; (ii) określenie udziału tych destynacji w podróżach Polaków do Makaronezji ogółem oraz (iii) wstępne nakreślenie profilu turysty z Polski. W postępowaniu badawczym wykorzystano dane z krajowych i regionalnych baz statystycznych Portugalii (<https://estatistica.madeira.gov.pt>; <https://srea.azores.gov.pt>; <https://travelbi.turismodeportugal.pt>) oraz bazy UNWTO (<https://www.unwto.org/tourism-data/global-and-regional-tourism-performance>). Profil turysty nakreślono na podstawie badań ankietowych przeprowadzonych online w lutym i marcu 2023 r. na próbie 200 osób, które odwiedziły Maderę i/lub Azory. Konstrukcja kwestionariusza ankiety nawiązywała do badań satysfakcji turystycznej z pobytu na Azorach, publikowanych przez Observatório do Turismo dos Açores (2017, 2020).

Charakterystyka geograficzna Makaronezji

Region Makaronezji obejmuje archipelagi wysp wulkanicznych położonych na północno-wschodnim Atlantyku przy wybrzeżach Europy i Afryki: archipelagi Azorów i Madery, Wyspy Kanaryjskie oraz Wyspy Zielonego Przylądka (rys. 1).

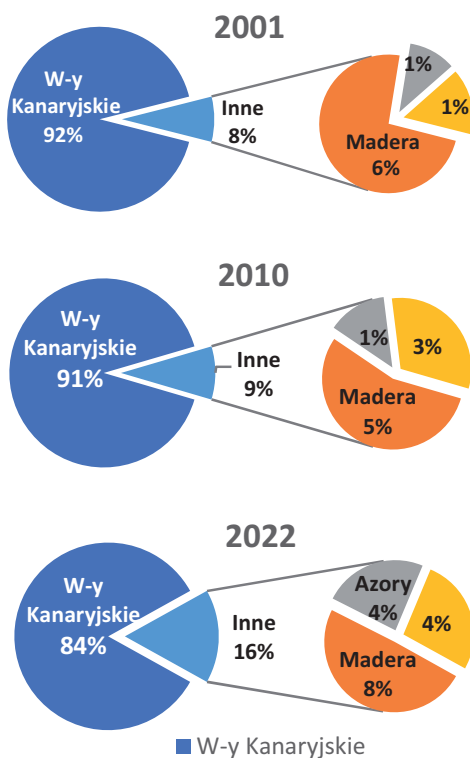

Rysunek 1. Lokalizacja wysp Makaronezji

Źródło: opracowanie własne na podstawie: <https://commons.wikimedia.org/wiki/> oraz <https://www.worldatlas.com/maps/>

Obejmuje łącznie 28 głównych wysp, 7 niezamieszkałych oraz ponad 100 wysepek i skał rozmieszczonych od 39°43'N (Corvo) i 31°13'W (Flores) na Azorach do 14°52'N (Brava) i 13°38'W (Lanzarote) na Wyspach Zielonego Przylądka (Fernández-Palacios, 2010). Największym archipelagiem regionu są Wyspy Kanaryjskie (łącznie 13 wysp o powierzchni 7447 km²). Pod względem geopolitycznym Azory i Madera przynależą do Portugalii (stanowią regiony autonomiczne tego kraju), Wyspy Kanaryjskie należą do Hiszpanii, natomiast Wyspy Zielonego Przylądka to niepodległe państwo Afryki.

Wprowadzona w XIX w. nazwa Makaronezja, czyli „rajskie/szczęśliwe wyspy” w tłumaczeniu z greckiego (Fernández-Palacios, 2010) jest stosunkowo rzadko wykorzystywana w polskiej geografii turystyki. Nazwa ta jednak w pełni oddaje niepowtarzalny charakter tych wysp, wyjątkową różnorodność przyrodniczą, a także materialne i niematerialne dziedzictwo kulturowe. Najważniejszym obszarem recepcji turystycznej Makaronezji są Wyspy Kanaryjskie, odwiedzane przez ponad 13 mln turystów rocznie (<https://turismodeislascanarias.com/en/research/tourist-arrivals>). W ostatniej dekadzie coraz większy udział w turystyce regionu mają pozostałe wyspy (rys. 2). Charakterystykę wysp Makaronezji zawężono do portugalskich archipelagów Azorów i Madery, stanowiących przedmiot niniejszej pracy.

Rysunek 2. Udział wysp w ruchu turystycznym Makaronezji

Źródło: opracowanie własne na podstawie: <https://turismodeislascanarias.com/en/research/tourist-arrivals-frontur-historical-data-1997-2021/>; <https://travelbi.turismodeportugal.pt/>; <https://www.unwto.org/tourism-data/global-and-regional-tourism-performance>

Charakterystyka Madery

Madera jest najmniejszym archipelagiem Makaronezji (802 km²). Tworzą go dwie zamieszkałe wyspy: Madera i Porto Santo oraz niezamieszkałe: Desertas i Selvagens będące chronionymi rezerwatami przyrody. Wyspa Madera jest jedną z najstarszych destynacji turystycznych na świecie, określaną często jako „perła Atlantyku” (Almeida, 2016). Charakteryzuje się wyjątkowymi walorami przyrodniczymi: łagodnym klimatem, tropikalno-śródziemnomorską roślinnością, stromym, bazaltowym wybrzeżem, urozmaiconą rzeźbą terenu, bujnymi dolinami rzecznyymi, tarasowymi zboczami porośniętymi winną latoroślą. Dwie trzecie terytorium wyspy zajmuje Park Narodowy Madery, którego znaczna część stanowi endemiczny las wawrzynowy Laurasilva Madeira, wpisany przez UNESCO na Listę Światowego Dziedzictwa. Walory kulturowe wyspy są zintegrowane z walorami przyrodniczymi. Niemal całą wyspę oplata sieć szlaków turystycznych biegnących wzdłuż lewad, czyli specjalnych kanałów irygacyjnych, powstających na Maderze od XVI w. i będących elementem tożsamości krajobrazu kulturowego. Ścieżki

te, postrzegane jako jeden z najciekawszych walorów wyspy, umożliwiają aktywność fizyczną o umiarkowanym wysiłku i „konsumpcję krajobrazu” (Soares i Nunes, 2020). Środowisko przyrodnicze Madery było przyczynkiem do rozwoju turystyki już w czasach kolonialnych. W XVIII w. Madera była polecana jako uzdrowisko klimatyczne, a w XIX w. stała się wyspą wypoczynkową/wakacyjną dla wyższej klasy społecznej z całej Europy. Status ten utrzymała do końca lat 70. XX w. (Almeida, 2016). Od lat 80. XX w. stała się celem podróży wypoczynkowych średniej klasy społecznej, głównie z rynku brytyjskiego i niemieckiego, jednak w przeciwieństwie do hiszpańskich Wysp Kanaryjskich nie doszło tu do rozwoju turystyki masowej. Madera nie podążała za typowym trendem „trzy S”, a promowała „inny sposób na cieszenie się słońcem” – eksplorację wyspy jako miejsca wyjątkowego pod względem różnorodności przyrodniczej, o unikalnym dziedzictwie kulturowym. W ten sposób wykreowano tu wizerunek jednej z najlepszych turystycznych wysp świata (Garcês i in., 2020), której głównymi atutami są: przyroda i naturalne piękno, dobry klimat, gościnność oraz jakość usług kojarzona z kulturą turystyczną „dobrego przyjęcia”.

Obecna oferta turystyczna Madery, oprócz tradycyjnego wypoczynku, wędrówek, spacerów i wielu imprez animacyjnych, obejmuje także wspinaczkę górską, wędkarstwo, żeglarstwo, surfing czy kanioning (Soares i Nunes, 2020). W ostatnich latach (2015–2022) Madera corocznie była wyróżniana tytułem „World’s Leading Island Destination” przyznawanym przez World Travel Awards.

Charakterystyka Azorów

Wyspy Azorskie uważane są za najbardziej oddalony archipelag oceaniczny na północnym Atlantyku (rys. 1), znajdując się około 1600 km od zachodnich wybrzeży Portugalii kontynentalnej i 3900 km od wschodniego wybrzeża Ameryki Północnej (36°55’N i 39°45’N oraz 44°43’W i 31°17’W). Archipelag składa się z dziewięciu wysp podzielonych na trzy grupy: grupę wschodnią z największą wyspą São Miguel i Santa Maria; grupę centralną z wyspami: Pico, Terceira, São Jorge, Faial i Graciosa oraz grupę zachodnią z dwoma rezerwatami biosfery Flores i Corvo. Archipelag leży na skrzyżowaniu płyt tektonicznych: północnoamerykańskiej, euroazjatyckiej i afrykańskiej, co skutkuje intensywną aktywnością wulkaniczną i bardzo zróżnicowanymi zjawiskami geologicznymi (m.in. sejsmicznymi) i cechuje się dużą różnorodnością form wulkanicznych (Nunes, 2014). Do najbardziej atrakcyjnych spośród nich należą: wulkany (np. Pico – najwyższy szczyt archipelagu), jaskinie lawowe (271), kaldery z lagunami, jeziora wulkaniczne, pola lawy, fumarole, gorące źródła i wody termalne, czarne wulkaniczne plaże oraz laguny, w których woda oceaniczna miesza się z siarkową. Na bogactwo przyrodnicze i krajobrazowe regionu składa się także unikalny krajobraz związany z orografią i roślinnością. Wyspy wyłaniają się stromo z oceanu, ich górzyste wnętrza jest poprzecinane głębokimi wąwozami. W wielu miejscach na krótkich, górzystych rzekach występują wodospady, które, podobnie jak laguny, są udostępnione do kąpieli wodnych (Pimentel i in., 2020). Dzięki żyznej, wulkanicznej glebie i sprzyjającym warunkom klimatycznym (klimat podzwrotnikowy morski) szata

roślinna wysp jest wyjątkowo bogata, są to m.in. pozostałości dawnych lasów wawrzynowych jak również gatunki wprowadzone sztucznie w celu wzbogacenia flory wysp. Elementem tożsamości krajobrazu kulturowego są winnice na wyspie Pico (wpisane na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO), plantacje ananasów oraz ogrody i parki (Guerreiro, 2017). Archipelag Azorów, w przeciwieństwie do Madery i pozostałych wysp regionu, stosunkowo późno został odkryty dla turystyki. Jeszcze w latach 90. XX w. był on prawie nieznaną destynacją dla turystów z Europy i świata. Stąd często określany jest jako „jedna z ostatnich tajemnic Europy” (Silveira, 2013). To opóźnienie w stosunku do innych wysp w regionie przyczyniło się do innego podejścia w rozwoju turystyki, przede wszystkim promowania rozwoju turystyki zrównoważonej z poszanowaniem przyrody i ochrony dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego jako charakterystycznego i głównego atutu turystycznego. Każda z wysp, mimo podobnej genezy geologicznej, zbliżonych warunków orograficznych i klimatycznych, ma indywidualne cechy. Dla każdej z nich opracowano wyróżniający ją produkt turystyczny, np. dla São Miguel – wulkanizm, dla Pico – obserwacja wielorybów i delfinów, nurkowanie z rekinami i winnice, a dla Terceiry, gdzie znajduje się m.in. miasto warowne Angra do Heroísmo, dziedzictwo UNESCO. Przyjęta strategia rozwoju turystyki zaowocowała wzrostem ruchu turystycznego. Turyści postrzegają cały archipelag jako destynację umożliwiającą przeżycie niezapomnianej przygody, miejsce eksplorowania przyrody i lokalnej kultury, a także doświadczenie unikalnych atrakcji: wędrówki po kraterach wulkanów, nurkowania z rekinami, powolnej kuchni wulkanicznej i dobrego wina (Guerreiro, 2017). Coraz częściej Azory określane są mianem europejskich Hawajów. Jako jedyna destynacja na świecie dwukrotnie otrzymały nagrodę Platinum Quality Coast Award (Ponte i in., 2021).

Dynamika ruchu turystycznego na portugalskich archipelagach Makaronezji

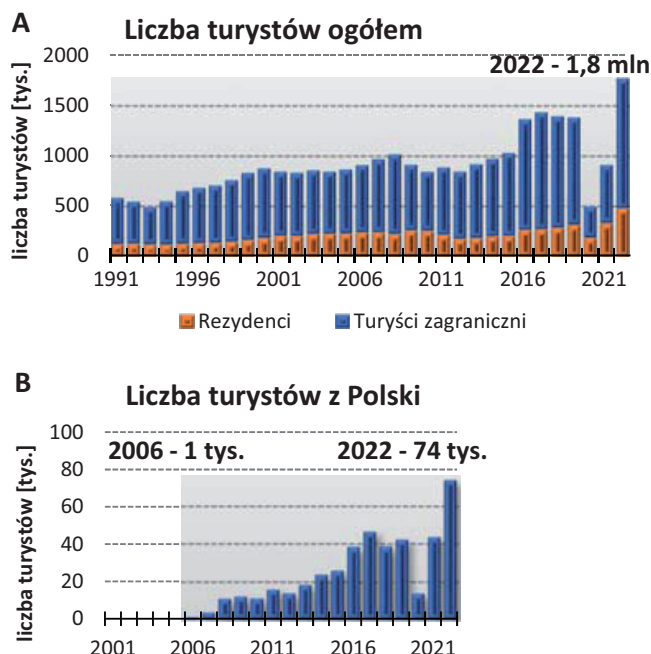
Głównym obszarem recepcji turystycznej w Makaronezji są Wyspy Kanaryjskie, jednakże coraz większy udział w turystyce regionu mają pozostałe wyspy (rys. 2). W ostatnich latach (2011–2022) portugalskie archipelagi Madery i Azorów cechowały się największym tempem rozwoju turystyki w całej Makaronezji. Liczba turystów na Maderze zwiększyła się dwukrotnie, a na Azorach 2,7 razy, przy równoczesnym wzroście infrastruktury na tych wyspach (<https://estatistica.madeira.gov.pt>).

Analiza ruchu turystycznego na Maderze w latach 1991–2022

W ostatnich trzech dekadach liczba turystów na Maderze wzrosła ponad trzykrotnie, z 581 tysięcy w 1991 r. do prawie 1,8 mln w 2022 r. (rys. 3A). Wzrost liczby turystów widoczny jest zwłaszcza w ostatniej dekadzie, w latach 2011–2022 liczba turystów podwoiła się i cały czas, z wyjątkiem okresu silnych obostrzeń związanych z pandemią COVID-19, utrzymuje się trend rosnący. Największy wzrost liczby turystów wystąpił w 2016 r. (33,7% w stosunku do roku poprzedniego) i w 2022 r. (128% w stosunku do 2019 r., czyli roku przed pandemią).

W ostatnich trzech dekadach istotny udział w ruchu turystycznym (około 25%) mieli rezydenci, pochodzący głównie z Portugalii kontynentalnej (<https://estatistica>).

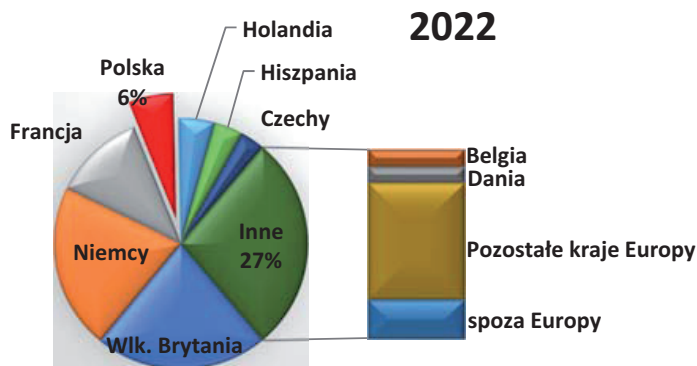
madeira.gov.pt). Długość pobytu tych turystów była stosunkowo krótka (średnio 3 dni), co można powiązać z przyjazdami weekendowymi tej grupy gości. Turyści zagraniczni przybywający na Maderę pochodzili przede wszystkim z krajów europejskich (96%). Średni pobyt tej grupy turystów był dłuższy, najczęściej było to 7–8 dni, przy czym w ostatnich latach zauważalne jest skrócenie pobytu do 5 dni. Najliczniejszą grupę, ponad 60% wszystkich turystów zagranicznych, od wielu lat stanowią turyści z Wielkiej Brytanii, Niemiec i Francji.

Rysunek 3. Liczba turystów na Maderze w latach 1991–2022 (A) oraz liczba turystów z Polski (B)

Źródło: opracowanie własne na podstawie: <https://travelbi.turismodeportugal.pt/> (dostęp: 27.03.2023) oraz <https://estatistica.madeira.gov.pt> (dostęp: 27.03.2023).

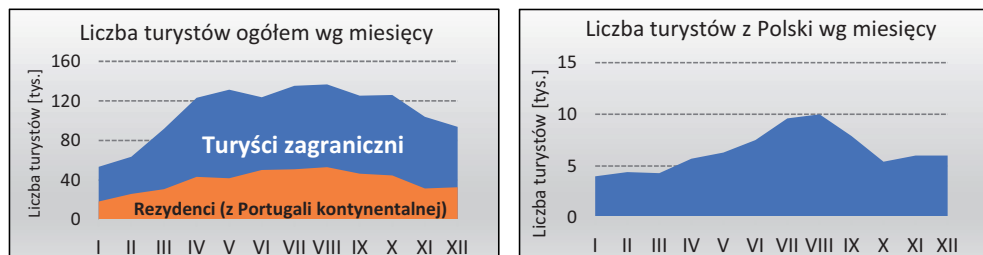
Liczba turystów z Polski w wykazach statystycznych dla Madery pojawia się dopiero w 2006 r. (<https://estatistica.madeira.gov.pt/download-now/economica/turismo-pt/turismo-publicacoes-pt/category/40-turismo-publicacoes.html>). W roku 2006 liczba polskich turystów przekroczyła 1000 osób (1029), a ich średni pobyt trwał 5,4 dnia. W ciągu następnych 16 lat (2007–2022) liczba turystów z Polski zwiększała się z każdym rokiem (rys. 3B). W 2008 r. na Maderę przybyło ich ponad 10 tysięcy (10 997), w 2015 – 25 tysięcy (25 945), a w 2022 – ponad 74 tysiące. Polacy stali się czwartą co do liczebności grupą turystów zagranicznych (rys. 4). Średnia długość ich pobytu w ostatnich latach wynosiła 6 dni.

Rysunek 4. Turyści zagraniczni na Maderze w 2022 r. wg krajów pochodzenia

Źródło: opracowanie własne na podstawie: <https://estatistica.madeira.gov.pt> (dostęp: 20.03.2023).

Ruch turystyczny na Maderze cechuje się stosunkowo małą sezonowością (rys. 5), co można powiązać z warunkami klimatycznymi. Najmniej turystów przybywa tutaj w miesiącach zimowych, w których występuje najczęściej opadów. W odróżnieniu od ogólnego trendu przyjazdy turystów z Polski cechują się dużą sezonowością, najwięcej turystów z Polski przybywa na Maderę w miesiącach letnich.

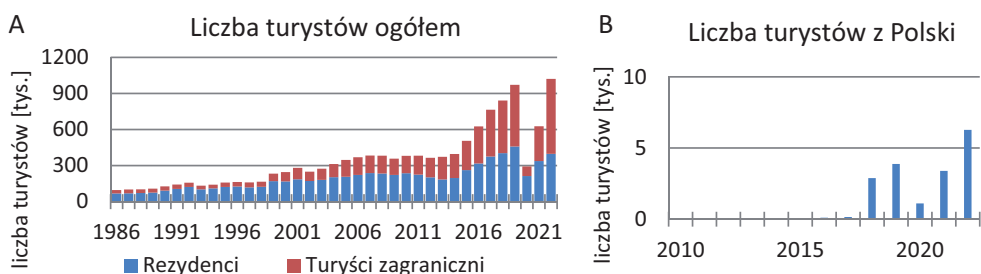
Rysunek 5. Rozkład przyjazdów turystów w poszczególnych miesiącach 2022 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: <https://travelbi.turismodeportugal.pt/> (dostęp: 27.03.2023) oraz <https://estatistica.madeira.gov.pt> (dostęp: 20.03.2023).

Analiza ruchu turystycznego na Azorach w latach 1991–2022

Ruch turystyczny na Azorach kształtował się w sposób odmienny niż na Maderze. Azory, w przeciwieństwie do Madery, są jedną z najmłodszych destynacji turystycznych Europy. Turystyka w tym rejonie zaczęła rozwijać się dopiero pod koniec XX w. i była zdominowana przez Portugalczyków z kontynentu (rys. 6). Do końca XX w. turyści zagraniczni stanowili mniej niż 30% ogółu turystów (<https://srea.azores.gov.pt/>). Byli to przede wszystkim turyści z krajów skandynawskich (38% turystów) i Niemiec (14%). W pierwszych latach XXI w. doszło do ożywienia turystyki, w tym wzrostu liczby przyjaz-

dów zagranicznych. Jednak dopiero w ostatnich latach (po 2015 r.) doszło do znacznego wzrostu liczby turystów, w tym turystów zagranicznych. W latach 1991–2022 liczba turystów na Azorach wzrosła ponad 7-krotnie – ze 140 tysięcy w 1991 r. do ponad miliona w 2022 r. (rys. 6A). Zmienił się także rozkład pochodzenia turystów, rezydenci stanowią obecnie mniej niż połowę turystów (39% w 2022 r.).

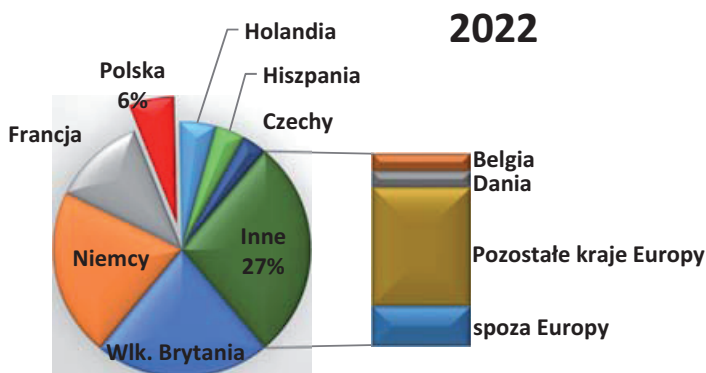

Rysunek 6. Liczba turystów na Azorach w latach 1986–2022 (A) oraz liczba turystów z Polski (B)

Źródło: opracowanie własne na podstawie: <https://srea.azores.gov.pt> (dostęp: 23.03.2023).

Najliczniejszą grupę turystów zagranicznych w ostatnich pięciu latach stanowili turyści z Niemiec, USA, Francji i Hiszpanii (rys. 7). Turyści z tych krajów łącznie stanowili ponad połowę turystów zagranicznych. Ruch turystyczny zagraniczny cechuje się dużą sezonowością, ponad połowa przyjazdów przypada na miesiące od czerwca do września (rys. 8). Związane jest to przede wszystkim z warunkami klimatycznymi regionu, przez większą część roku występują tu opady atmosferyczne.

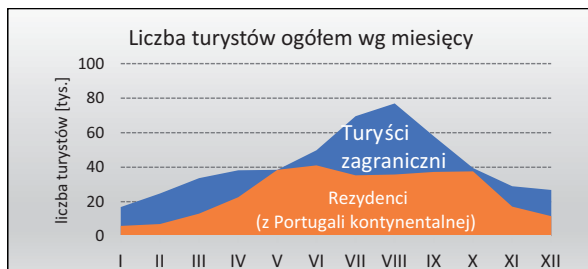
Liczba turystów z Polski w wykazach statystycznych dla Azorów pojawia się dopiero w 2016 r. (<https://srea.azores.gov.pt/>) i jest to niewielka grupa (poniżej 100 osób). W kolejnych latach Azory stały się destynacją dla coraz większej liczby polskich

Rysunek 7. Turyści zagraniczni na Azorach w 2022 r. wg krajów pochodzenia

Źródło: opracowanie własne na podstawie: <https://travelbi.turismodeportugal.pt/> (dostęp: 21.03.2023) oraz <https://srea.azores.gov.pt> (dostęp: 23.03.2023).

turystów: w 2018 r. było ich prawie 3 tysiące (2886), a w 2019 r. prawie 4 tysiące (3881). W 2022 r. Azory odwiedziło ponad 6 tysięcy turystów z Polski (6274), głównie w miesiącach letnich (rys. 8).

Rysunek 8. Rozkład przyjazdów turystów w poszczególnych miesiącach 2022 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: <https://travelbi.turismodeportugal.pt/> (dostęp: 27.03.2023) oraz <https://srea.azores.gov.pt> (dostęp: 23.03.2023).

W ostatniej dekadzie widoczny jest wzrost zainteresowania Polaków wyjazdami turystycznymi na Maderę i Azory. W 2010 r. wyspy były odwiedzane przez 10% polskich turystów w Makaronezji i były to tylko wyjazdy na Maderę. W 2022 r. podróże na Maderę i Azory stanowiły już prawie 20% ogólnej liczby podróży do Makaronezji, na Maderę przypadało 18,1%, a na Azory 1,5% (<https://estatistica.madeira.gov.pt>; <https://srea.azores.gov.pt/>; <https://turismodeislas.canarias.com/>).

Azory, w odróżnieniu od Madery, były destynacją znacznie trudniejszą dla Polaków, zarówno pod względem organizacyjnym, jak i finansowym. Madera jest destynacją oferowaną w ostatniej dekadzie przez różne polskie biura podróży, z kolei liczba ofert wyjazdów na Azory do 2022 r. była stosunkowo niewielka, co w konsekwencji wymagało w dużym stopniu samodzielnej organizacji wyprawy. Eksploracja turystyczna Azorów wiąże się też z dużymi nakładami finansowymi związanymi z dotarciem na archipelag, przelotami między wyspami, cenami atrakcji oraz dłuższego niż kilka dni pobytu. W porównaniu do pobytu na Maderze są one 2-3-krotnie wyższe (w zależności od standardu usług).

Profil turysty z Polski odwiedzającego Maderę i Azory

Profil turysty nakreślono na podstawie badań ankietowych (metodą sondażu diagnostycznego) przeprowadzonych online w lutym i marcu 2023 r. na próbie 200 osób, które odwiedziły Maderę i/lub Azory. Kwestionariusz ankiety zamieszczono na forach internetowych oraz na wybranych platformach społecznościowych. Konstrukcja kwestionariusza ankiety nawiązywała do badań satysfakcji turystycznej z pobytu na Azorach, prowadzonych przez Observatório do Turismo dos Açores (<https://otacores.com/inqueritos>). Część pierwszą kwestionariusza stanowiły pytania pozwalające na określenie cech społeczno-demograficznych ankietowanych osób, część druga natomiast zawierała

10 pytań dotyczących m.in. czynników decydujących o wyborze miejsca docelowego, oceny danego miejsca w stosunku do oczekiwań, oraz zamiaru powrotu i polecenia danej destynacji.

W grupie 200 ankietowanych osób 120 z nich odwiedziło tylko Maderę, 67 badanych turystów odwiedziło tylko Azory, a 13 osób odwiedziło oba archipelagi. Wszyscy respondenci mieli wyższe wykształcenie, reprezentowali grupę wiekową 30–45 lat i przynajmniej raz w roku podejmowali wyprawę podróżniczą. Kobiety stanowiły 47% ankietowanych. Pomysł przyjazdu na Maderę dla 43,5% badanych zrodził się pod wpływem polecenia przez rodzinę/znajomych, a dla 24,2% inspiracją był Internet. Maderę 75% ankietowanych odwiedziło po raz pierwszy, a Azory wszyscy ankietowani byli tam pierwszy raz. W przypadku Azorów inspiracją do wyjazdu dla większości respondentów (71%) były Internet i media społecznościowe (Instagram). Stosunkowo mała grupa respondentów umożliwiła tylko wstępne nakreślenie profilu turysty. Ograniczeniem tego badania jest również to, że ankietowani reprezentowali określoną grupę społeczną, tzw. pokolenie Y.

Tabela 1. Profil polskiego turysty odwiedzającego Azory i Maderę

Wyszczególnienie	Madera		Azory	
	turysta z Polski	ogółem	turysta z Polski	ogółem
Długość pobytu	5 dni	5 dni	8 dni	6 dni
Znaczenie każdego czynnika w wyborze miejsca docelowego (% osób, które zaznaczyły dany czynnik jako bardzo ważny)				
Przyroda/środowisko	78,2%	66,6%	89,1%	71,6%
Krajobrazy i góry	43,0%	35,0%	78,0%	65,0%
Klimat	27,0%	38,0%	41,0%	27,8%
Słońce	11,0%	17,0%	21,0%	26,0%
Morze i plaża	5,0%	7,0%	10,5%	9,0%
Możliwość uprawiania turystyki aktywnej				
Trekking /lewady	75,0%	b.d.	61%	b.d.
Canyoning	51,0%	b.d.	41%	b.d.
Nurkowanie	32,0%	b.d.	61%	b.d.
Ogólne zadowolenie (w skali od 1 do 5)				
Krajobraz przyrodniczy	4,8	b.d.	4,9	4,7
Gościnność	4,5	b.d.	4,4	4,5
Poznanie lokalnej kultury	4,4	b.d.	4,5	4,3
łącznie ocena atrakcji	4,7	b.d.	4,7	4,6
Ocena w stosunku do początkowych oczekiwań – lepiej i znacznie lepiej	65,0%	64%	78,0%	72,5%
Zamiar powrotu	67,0%	b.d.	81,0%	67,5%
Zamiar polecenia	90,0%	b.d.	95,0%	80,5%

b.d. – brak danych.

Zbiorcze wyniki przedstawiono w tabeli 1 i porównano je z profilem nakreślonym dla ogółu odwiedzających. Podstawę do porównań stanowiły badania satysfakcji turystów odwiedzających Azory (Observatório de Turismo dos Açores, Satisfação do Turista que Visita os Açores, 2017, 2020) oraz publikacje dotyczące opinii turystów o Maderze (Oliveira i Pereira, 2008; Machado i in., 2009; Valls i in., 2019).

Podsumowanie

Podczas analizy danych statystycznych dotyczących ruchu turystycznego na portugalskich wyspach Makaronezji można zaobserwować bardzo dynamiczną tendencję wzrostową liczby przyjazdów turystycznych. Oba archipelagi są postrzegane przez turystów jako bardzo atrakcyjne miejsca, które spełniły ich oczekiwania. Główne atuty turystyczne Azorów i Madery to: przyroda i naturalne piękno przenikające się z kulturą materialną i niematerialną, dobry klimat, gościnność i jakość usług. Wszystkie wymienione czynniki wpisują się we współczesny trend rozwoju turystyki: poznawania i doświadczania. Obie wyspy, mimo odmiennej historii rozwoju turystyki, uniknęły złych skutków masowej turystyki.

Liczba przyjazdów turystów z Polski na Maderę i Azory w ostatniej dekadzie gwałtownie wzrosła. Tempo wzrostu liczby turystów z Polski było większe niż średnia dla danego archipelagu. Liczba polskich turystów na Maderze w ciągu ostatnich 15 lat zwiększyła się 7-krotnie, a Polacy stali się jedną z ważniejszych grup turystów zagranicznych. W przypadku Azorów, gdzie dane o liczbie turystów z Polski dotyczą tylko kilku ostatnich lat, prognozowanie perspektyw tego kierunku może być obarczone błędem. Trzeba zauważyć, że Polacy w swoich podróżach zagranicznych, po etapie turystyki masowej, coraz częściej przy wyborze kierunków wakacyjnych kierują się motywami poznawczymi. Wskazuje na to m.in. profil turystów z Polski przebywających na Wyspach Kanaryjskich (<https://turismodeislascanarias.com>). Azory i Madera to destynacje, w których turystyka przyrodnicza, w tym przygodowa, aktywna, sportowa, oferuje nowe podejście w turystyce, łączące „turystykę klasyczną” i eksperymentalną (Almeida i in., 2013).

Statystyki turystyczne wskazują, że Madera już stała się ważnym nowym kierunkiem podróży zagranicznych Polaków. Azory, określane jako europejskie Hawaje ze względu na unikalną przyrodę, mogą nawet w nieodległej przyszłości (najbliższa dekada) stać się kolejnym nowym kierunkiem. Ruch turystyczny w coraz większym stopniu kształtuje się pod wpływem mediów społecznościowych. Zdjęcia z Azorów opublikowane na Instagramie mają istotny wpływ na poszukiwanie informacji o Azorach i wybór tego miejsca jako celu podróży. Także widoczny w 2023 r. wzrost ofert tej destynacji przez polskie biura podróży wskazuje na rosnące zainteresowanie tym kierunkiem. Wyniki przeprowadzonego badania sondażowego wskazują, że turyści z Polski, reprezentujący tzw. pokolenie Y, postrzegają Maderę i Azory jako ciekawą destynację turystyczną z uwagi na atrakcje przyrodnicze oraz możliwość uprawiania turystyki aktywnej, co wpisuje się we współczesne trendy widoczne w turystyce.

Literatura

- Almeida, A. (2016). Modelling tourism demand in Madeira since 1946: An historical overview based on a time series approach. *Journal of Spatial and Organizational Dynamics* 4 (2), s. 145–156.
- Fernández-Palacios, J. M. (2010). The islands of Macaronesia. W: A. R. M. Serrano, P. A. V. Borges, M. Boeiro, P. Oromí (red.). *Terrestrial arthropods of Macaronesia: biodiversity, ecology and evolution*. Lisbon: Sociedade Portuguesa de Entomología, s. 11–39.
- Ferðamálstofa (2019). (Icelandic Tourist Board) *Tourism in Iceland in Figures*. Pobrano z: https://www.ferdamalastofa.is/static/files/ferdamalastofa/talnaefni/tourism-in-iceland-2018_2.pdf (dostęp: 20.03.2023).
- Garcês, S., Pocinho, M., de Jesus, S. N. (2020). The best tourism island destination in the world and meaningful experiences: A systematic literature review. *Revista Portuguesa de Estudos Regionais* 5, s. 23–34.
- Guerreiro, M. (2017). Azores: more than a tourist destination. *Worldwide Hospitality and Tourism Themes* 9 (6), s. 653–658. DOI: <https://doi.org/10.1108/WHATT-09-2017-0059>
- Haukeland, J. V., Fredman, P., Tyrväinen, L., Siegrist, D., Lindberg, K. (2023). Prospects for nature-based tourism: identifying trends with commercial potential, *Journal of Ecotourism*. DOI: <http://doi.org/10.1080/14724049.2023.2178444>
- Machado, L. P., Santos, C. M. & Sarmiento, M. (2009). Madeira Island – destination image and tourists loyalty. *European Journal of Tourism Research*, 2(1), s. 70–90.
- Nunes, J. C. (2014). The Azores Archipelago: Islands of Geodiversity. W: P. Erfurt-Cooper (red.). *Volcanic Tourist Destinations*, Springer, Heidelberg, s. 57–67. DOI: http://doi.org/10.1007/978-3-642-16191-9_4
- Observatório de Turismo dos Açores. (2017). Satisfação do Turista que Visita os Açores. Análise Ano 2016. Pobrano z: <https://otacores.com/wp-content/uploads/2019/07/Satisfação-do-Turista-Ano-2016.pdf> (dostęp: 27.03.2023).
- Observatório do Turismo dos Açores (2020). Satisfação do Turista Que Visita os Açores. Inverno iata 2018–2019. Pobrano z: <https://otacores.com/wp-content/uploads/2019/07/Satisfação-do-Turista-2019-EB.pdf> (dostęp: 27.03.2023.)
- OECD (2017). *OECD Economic Surveys: Iceland 2017*. Chapter 1. Sustaining nature-based tourism in Iceland. Paris: OECD Publishing. DOI: https://doi.org/10.1787/eco_surveys-isl-2017-en
- Oliveira, P., Pereira, P. T. (2008). Who values what in a tourism destination? The case of Madeira Island. *Tourism Economics*, 14 (1), s. 155–168.
- Pimentel, P., Oliveira, A., Couto, G., Crispim Ponte, J., Castanho, R. A. (2020). The Azores Archipelago as a Region with Vast Potential for the Development of Adventure and Slow Tourism. In *Peripheral Territories, Tourism, and Regional Development*. London: IntechOpen.
- Ponte, J., Couto, G., Pimentel, P., Sousa, Á., Oliveira, A. (2021). Tourism planning in the Azores and feedback from visitors. *Tourism & Management Studies* 17 (2), s. 7–15.
- Selkani, I. (2018). Ecotourism... A New Way to Travel. *Journal Tourism Hospitality* 7, s. 376. DOI: <http://doi.org/10.4172/2167-0269.1000376>
- Silveira, L., Santos, N. (2013). Tourism in the Azores Islands and its context in Portugal. In *Proceedings of the International Conference 2013 of the International Association for Tourism Economics*, Ljubljana, Slovenia, 1–4 July 2013. Ljubljana: Faculty of Economics-University of Ljubljana.
- Soares, J., Nunes, N. (2020). Levada walks and canyoning as mountain sport products in nature tourism. *European Journal of Tourism. Hospitality and Recreation* 10 (1), s. 41–55.
- Valls, J.F., Mota, L., Freitas Vieira, S. C., Santos, R. (2019). Opportunities for Slow Tourism in Madeira. *Sustainability*, 11, 4534. DOI: <http://doi.org/10.3390/su11174534>

Strony internetowe

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Macaronesia_location.svg (dostęp: 20.03.2023).

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Blank_map_of_Europe_cropped.svg (dostęp: 20.03.2023).

<https://www.worldatlas.com/maps/portugal> (dostęp: 20.03.2023).

<https://www.worldatlas.com/maps/spain> (dostęp: 20.03.2023).

<https://www.unwto.org/tourism-data/global-and-regional-tourism-performance> (dostęp: 27.03.2023).

<https://travelbi.turismodeportugal.pt/en/accommodation/guests/> (dostęp: 27.03.2023).

<https://turismodeislascanarias.com/en/research/tourist-arrivals-frontur-historical-data-1997-2021/> (dostęp: 27.03.2023).

<https://estatistica.madeira.gov.pt/download-now/economica/turismo-pt/turismo-publicacoes-pt/category/40-turismo-publicacoes.html> (dostęp: 20.03.2023).

<https://srea.azores.gov.pt/> (dostęp: 23.03.2023).

The Portuguese islands of Macaronesia as a new cognitive destination for Poles

Abstract. The article searches for the answer to the question: of whether the Portuguese archipelagos of Macaronesia, Azores and Madeira, can become new tourist destinations for Poles? The paper presents the general characteristics of these islands and the dynamics of tourism on these islands in the years 1991–2022. Then, the dynamics of tourism of Poles visiting these islands were examined and the share of these destinations in total trips to Macaronesia was determined. Data from the national and regional statistical databases of Portugal and the World Tourism Organization were used in the research procedure. The analysis shows that Madeira has already become an important new destination for Poles, while the Azores may become one in the next decade.

Keywords: Azores Islands, Madeira, travels of Poles, new tourist destinations